

ria et duos lanzols et un cabzal et cuxins», Miret i S. (*Templ. H.*, p. 227); «unam cósseram et unum lectum de pannis» en un pergami ross. original de 1224, cit. per l'*InuLC* d'Alart, que n'aplega encara dotze testimonis del S. XIV; «a la nit, con volch entrar en son lit, Blanquerna ac posada la cóspera dejús lo matalaf, e lo matalaf dejús lo sach-lit e les flaçedes foren dejús los lençols e-l cobertor», Lull (*Blanq.*, *NCL* I, 271.3); «tinc mon llit ornat ab dues còcères franceses», Eiximenis (*Terç*, *NCL* VI, 53); «per molt que ell se emple de vi most e pruent, per molt que serque la son ab brogit de aygues --- tant vetla en la còcera com Règulo en lo turment», Ant. Canals (*Providència*, *NCL*, p. 103); «la cambra --- lo llit --- lo matalaf, traspontí o matalaf chic, o fillola: culcitra; còssara: 15 culcitra plumea; la llana ---», a. 1575, OPou (*ThPt.*, 235); en fi, en aquesta mateixa data apareix «un llit sobre del qual fou trobat lo següent: primo la màrfe-ga bona, més un matalàs y una alcòssara, més tres llençols», que el DAG. aporta d'un treball p. p. la 20 «Revista de Girona».¹

Hi hagué moltes variants des d'antic en les llengües romàniques, i en català mateix en tenim alguna, especialment *cócena*, que registrem en un document del S. XIV: «una *cócena* de ploma, item dos lançols», i en un altre de la Seu d'Urgell de c. 1400 o 1420: «un matalass --- una *cócena* --- una fraçada ---» (*BABL* VI, 476); podríem creure que sigui una mera alteració catalana (com *jàsena* < *jàsera*, *tòfena-tòfona* < *tòfena*, *albixenes* < *albixeres*), si no fos que també en parlars transpirinencs ens apareix una forma semblant, de la qual l'evolució fonètica féu per una banda una forma *cousséna* quan l'occità va desfer-se del proparoixitisme traslladant els accents, o bé hi hagué síncope *cósna* conservant-se l'accentuació: a l'Alt Arieja anomenen avui *kuséna* la vànova gruixuda de plomes posada damunt la màrfe-ga de palla (*Fahhorlz*, *W. u. W. Ariege*, 36); d'altra banda alt-arag. ant. *cozna*, equivalent del fr. *courte-pointe*, a. 1435 (*Nav. Tomàs*, *D. Ling.*, 140.12), bearn. *cousne* «Federbett», d'on es manlevà el basc *kosna* (bisc., guip., anav., bnav.) o bé *gosna* (labortà) (*Schuchardt*, *BhZRP* VI, 21), que que hom defineix «couette, matelas de plumes».

Em vaig ocupar detingudament del cast. ant. *cócedra* 'matalàs', i de la seva base etim. en *DCEC* I, 827.⁴⁵ Demostrant que si bé la forma verament antiga era CŪLCĪTRA, d'on el fr. *coute*, avui *courte-pointe*, etc., en textos vulgars aparegué una variant CULCITRA amb repercussió de la líquida: «vides tot *culcitra*: nulla non aut conchyliatum aut coccineum tomentum habet» en Petroni (XXXVIII, 15), que tradueix Ernout (estem en un triclini): «tu vois tous ces coussins?: il n'y en a pas un qui ne soit bourré de laine pourpre ou écarlate», i en una glossa «*culcitra: τύλη*» (*CGL* III, 269.36). Val a dir que no són mss. de data gaire 55 antiga, car el de Petroni és del S. XV, i Goetz (*CGL* VI, 292) qualifica aquella de «glossa novícia», com sigui en tot cas única en el Corpus. De tota manera l'acord de diversos llenguatges romànics dóna a entendre que és una forma ja antiga; i de fet un text de 60

data tan antiga i de procedència tan isolada i conservadora com el *Condaghe de Trullas*, anterior de bastants segles a la invasió catalana, també porta «una *culcitra* batia» (191) i «una *colkitra* varia» (249) per a una vànova o matalàs (*MLWagner*, *VRom.* v, 137, 164).

En llengua d'oc el mot ha tingut una grossa representació, que podem centralitzar en el prov. mistralenc *coucero*: «uno sero / qu'entre-dourmié dins sa *coucero*, / ié mustreierian lou rode ounte èron nòstis os», *Mireio* II, 74.2; ja oc. ant. *colsera*, *cossera* 'matalàs', que va ruralitzar el seu significat donant l'aranès *kuséra* 'espècie de bossa feta amb una rotllana d'escorça de cirerer, tapada per sota per mitjà d'una pell d'ovella, amb la llana per fora, que serveix per portar la farina al molí', potser junt amb el gascò *coussè* 'mesura de capacitat per a gra' (*Bouts dera M.* x, 124); veg. Cor., *VocAran.*, 71, i cf. Krüger, *Hochpyr.*, A, II, 236. Dialectalment tenim avui roerg. *couyssino* junt amb *coulcéro* i *coulcédo* «paillese ---» (*Vaysier*); i Meyer, *VKR* VI, 54, en la zona Tolosa-Lavaur-Montalbà recollí *kulséro* «das Unterbett» a Montpezat, *kuséro* a Lavour (Tarn), *kusédo* (en part alterat en *krusédo*) a Montalbà i diversos pobles del Tarn-e-Garona, a fi *kulséno* més al S., entre això i Tolosa, amb el seu successor *kuino* a Castelsagrat i Leribosc que també són cap al S. de Montalbà; un esforç per explicar totes aqueixes formes, es pot veure en Ronjat, *GrIstProv.* I, 241-2, i abans en Ant. Thomas, *Nouveaux Essais*, p. 216.

En tot cas el total de les formes romàniques (que complemento amb les d'altres llengües i dialectes germans) prové de l'accentuació CŪLCĪTRA (o CŪLCĪTA): la epètesi de la -r- es produí en una data massa tardana perquè pogués fer traslladar l'accent a la manera de TŌNĪTRUM > TŌNĪTRUM.

La qüestió que es planteja *AlcM* sobre el mall. *cós-sera* «resta d'aigua que roman dins la síquia avall de la fibla on la giren» davant un significat tan incongruent amb el de *cócera*, de si es tracta realment del mateix mot, sembla que calgui contestar-la en el sentit que no ho deu ser, i que es pot tractar d'un derivat de AQUA CŪRSA 'l'aigua que ha corregut, que ja ha corregut més enllà'. Hi ha tants casos de mots suspects de mossarabisme (o mossarabs clars com *còquera*, veg. supra en *coca*), *sòllera/sùllera*, *plàtera*, etc. en *lera* afegit que aquest potser també ho seria.

DERIV.: *Coceril* 'espècie de tela amb què es feien les vànoves' [1363, i vegeu-ne d'altres testimonis del S. XV en *AlcM*, fins el de 1490 citat s. v. *cócera*]. Un sinònim és *cosolí*, que *AlcM* localitza a Bna. per a «teixit de terliça, tela blanca molt forta i de molta durada, per a tela de matalassos» i *cosolí* en «matalassos de llana y *cosolí*», inv. de Cervera a. 1769, i «un coxí de *cosolí* o *cosoliu* pel de ploma» en un de Bna. de 1820 citats pel DAG.: evidentment a interpretar com a *cosolí* o *cosolin*; cf. «*cosoril*, roba per a matalassos i coixins», Bna., 1770. Aquest és derivat de l'antic *cócena* de què he parlat abans. La forma *cosolin* de 1820 és ja indicatiu que el mot s'usava molt en